

daktilo1984

Dünya Endekslerinde Türkiye - III

Derleyen:

D84 Araştırma ve Analiz Birimi

Bülten, Temmuz 2023

Avrupa
Birliği **sivil**
düşün

Dünya Endekslerinde Türkiye – III

Global düzeyde alanında uzman sivil toplum kuruluşları ve akademik birimlerin hazırladığı endeksler, tüm dünyada ülkeleri belirli alanlarda ölçüp değerlendirerek sıralamalar yaparlar. Bu tür endeksler, ilgili alanda ülkelerin dünya çapındaki yerini görmek, ülkeleri birbirleri ile karşılaştırmak ve her bir ülkenin yıllar içinde ne yönde ilerlediği ya da geri kaldığını tespit etmek için son derece yararlı veriler sunarlar. D84 Araştırma ve Analiz Birimi tarafından her ay hazırlanan endeks raporlarıyla Türkiye'nin farklı alanlarda dünyadaki durumunu ortaya koymayı hedefliyoruz. Bu amaç doğrultusunda Temmuz ayında farklı endekslerden farklı verileri bir araya getirerek Türkiye'nin dünya üzerindeki yerinin bütüncül bir değerlendirmesini sunmaya başladık.

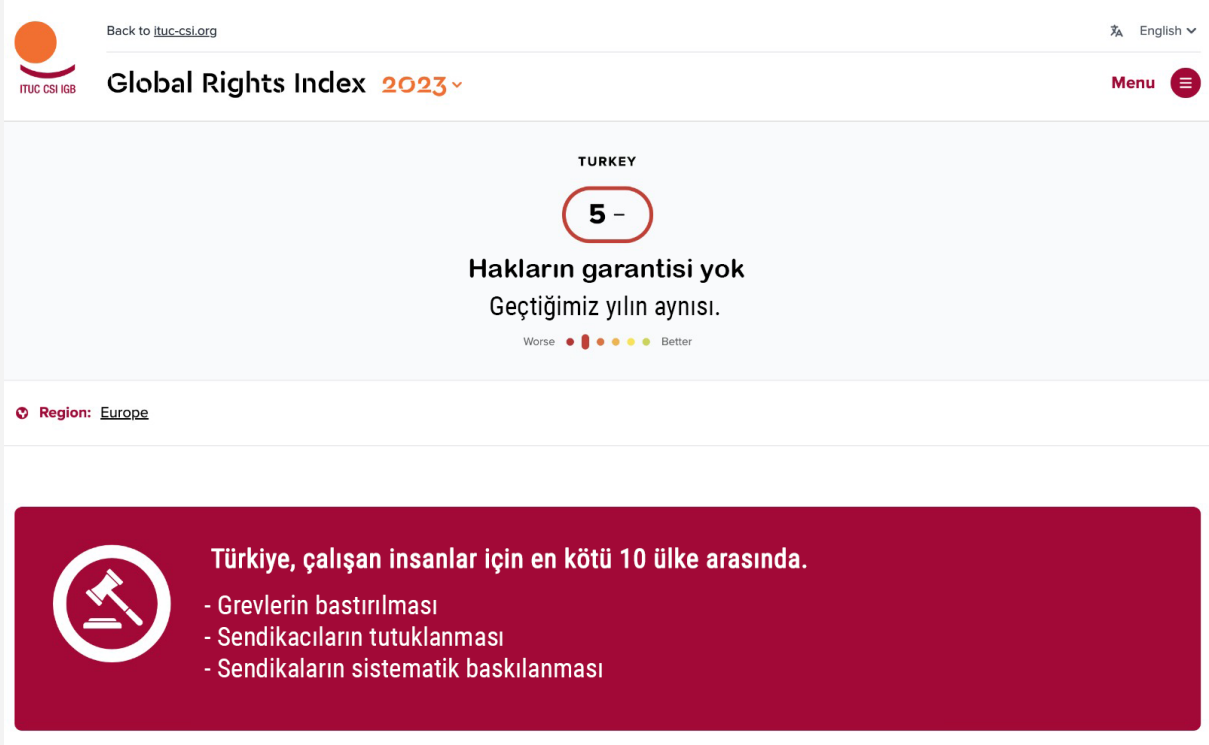
Türkiye'nin Sendikal Haklar ve İşçi Hakları Karnesi

Küresel Haklar Endeksi, ülkelere göre sendika ve insan haklarının dünya çapında bir değerlendirmesini sunar. Her yıl Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu tarafından yayınlanan bir raporla güncellenen endeks, ülkeleri 1'den (en iyi) 5+'ya (en kötü) kadar bir puanlama ölçeği ile derecelendirmektedir. Derecelendirmeler, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün çalışma standartlarından türetilen 97 göstergeye dayanıyor ve 2023 senesinde 149 ülke endekste yer aldı. Yıllık endeks, toplu pazarlık ve grev hakkı üzerindeki sınırlamalar, sendika üyeliğinin engellenmesi, devlet gözetimi, sendikacılara yönelik şiddet ve cinayetler ve ifade özgürlüğüne yönelik kısıtlamalar gibi sendikal hak ihlallerini raporlamaktadır.

Küresel Haklar Endeksi ülkeleri 5+1 gruba ayırıyor: 1,2,3,4,5 ve 5+. İşçi hakları açısından en iyi grup 1. en kötü grup ise 5. grup olarak değerlendiriliyor. 5+ kategorisi ise hukukun üstünlüğü ilkesi bulunmadığından işçi haklarının garanti altına alınamadığı ülkeleri sınıflıyor.

Türkiye 2020'den bu yana olduğu gibi 2023 yılında da bu endekste 5. grupta yer alarak dünyada işçi haklarının en kötü olduğu on ülke arasında yer aldı. Türkiye'nin yanı sıra çalışan hakları açısından en kötü durumda olan diğer 9 ülke ise Belarus,

Brezilya, Kolombiya, Mısır, Myanmar, Filipinler, Esvatini ve Guatemala olarak belirlendi.

Türkiye; “grev yasakları”, “sendikacıların tutuklanması” ve “sistemik sendika düşmanlığı” gibi gerekçelerle endekste bu zayıf notu aldı. Raporun Türkiye ile ilgili bölümünde ise bu gerekçelere dair 2022 ve 2023 yılında Türkiye’de yaşanan gelişmelerden örnekler verilmiş. Bu örnekler arasında; Özel Sektör Öğretmenleri Sendikası’nın Ankara’da Ağustos 2022’de düzenlediği yürüyüşün polis tarafından engellenmesi, Türk Tabipleri Birliği (TTB) Merkez Konseyi Başkanı Dr. Şebnem Korur Fincancı’nın tutuklanması ve İstanbul’da Eğitim-Sen üyelerinin “Deprem Değil Rantçı Düzeniniz Öldürdü” eyleminde aralarında sendika üyelerinin de bulunduğu 85 kişinin gözaltına alınması gibi gelişmeler yer aldı.

İşçi hakları meselesine ifade özgürlüğü ve sendikal haklar açısından yaklaşan Küresel Haklar Endeksi, son dönemde Türkiye’de yaşanan otoriterleşme ve kutuplaşmanın çalışanlar ve sendikacılık açısından ortaya çıkarttığı olumsuz durumu detaylı örneklerle ortaya koyuyor.¹

¹ Global Rights Index,
<https://files.mutualcdn.com/ituc/files/ITUC-Global-Rights-Index-2023.pdf>

Türkiye'nin Ulusal Refah Karnesi

Legatum Ulusal Refah Merkezi, ulusları başarıya götüren unsurların anlaşılmasına ve dünyanın dört bir yanındaki politika yapıcılara, kuruluşlara ve topluluklara kendi refah yollarını inşa etmeleri için pratik bilgiler sağlamaya kendini adanmış bir araştırma kuruluşudur. Her yıl yayınlanan Refah Endeksi, ülkeleri, refah (prosperity) kavramının geniş tanımına uygun şekilde, 12 farklı kriter üzerinden puanlandırarak sıralandırır. Bu kriterler şu şekildedir: (Kapsayıcı Toplum) güvenlik, kişisel özgürlük, yönetim, sosyal sermaye; (Açık Ekonomi) yatırım ortamı, girişimcilik koşulları, altyapı ve pazarlara erişim, iktisadi kalite; (Güçlendirilmiş İnsanlar) yaşam koşulları, sağlık, eğitim ve doğal çevre.

Refah Endeksi refah kavramını şu şekilde tanımlar: “Refah zenginlikten çok daha fazlasıdır; tüm insanların gelişmek için fırsat ve özgürlüğe sahip olmasıdır. Refah, her bireyin temel özgürlüklerini ve güvenliğini koruyan güçlü bir sosyal sözleşme ile kapsayıcı bir toplum tarafından desteklenir. Yoksulluktan sürdürülebilir çıkış yolları yaratmak için fikirleri ve yetenekleri kullanan açık bir ekonomi tarafından yönlendirilir. Ve refahı teşvik eden bir toplumun yaratılmasında rol oynayan ve katkıda bulunan güçlendirilmiş insanlar tarafından inşa edilir.”

Bu geniş tanım ve detaylı kriterler bağlamında ülkeleri derecelendiren endeks, 100'den fazla uzmanın danışmanlığında hazırlanmaktadır. Ülkelerin refah tanımına ilişkin istatistiki verileri üzerinden aldığı puanlara göre sıralandığı endekste Türkiye, Refah Endeksi sıralamasında 95. sırada yer almaktadır. Türkiye 2013 yılından bu yana sıralama tablosunda 27 sıra gerilemiştir.

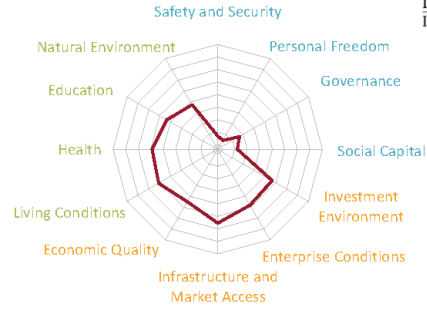
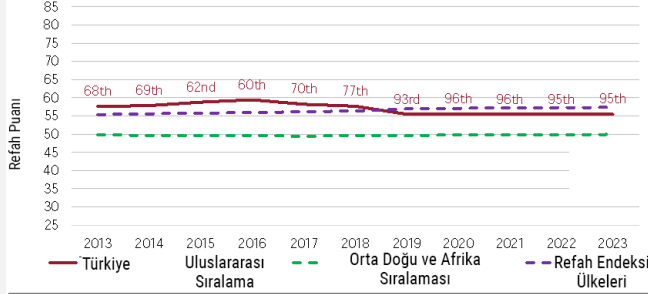
Türkiye, en güçlü performansını “Altyapı ve Pazarlara Erişim” ile “Yaşam Koşulları” alanlarında gösterirken, en zayıf performansını Kişisel Özgürlükler alanında sergilemektedir. On yıl öncesine kıyasla en büyük iyileşme ise “Sosyal Sermaye” alanında gerçekleşmiştir.

The 2023 Legatum Prosperity Index™ | www.prosperity.com

Türkiye: Refah Puanı 55.5 (95'inci)

Zamana göre refah

Performans Kırılımı

	2013	10 Yıl puanı	2023	Uluslararası Sıralama (1'den 167'ye) 2023	10 yılda Sıralama Değişimi	Orta Doğu ve Doğu Afrika'da Sıralama (1'den 19'a)
Refah Puanı	57.6		55.5	95	▼ 27	9
Kapsayıcı Toplum	46.9		39.5	149	▼ 18	13
🛡️ Güvenlik	56.0		45.7	147	▼ 14	15
👤 Kişisel Özgürlük	47.6		30.2	152	▼ 36	13
🏛️ Yönetişim	52.8		36.9	128	▼ 66	12
👥 Sosyal Sermaye	31.0		45.0	137	▲ 28	10
Açık Ekonomi	57.8		58.2	61	▼ 8	8
👉 Yatırım Ortamı	59.3		56.6	68	▼ 14	10
💡 Girişimcilik Koşulları	61.1		56.7	65	▼ 23	9
🏪 Pazarlara Erişim	56.8		66.4	50	▲ 2	6
📈 İktisadi Kalite	53.9		53.0	71	▼ 4	8
Güçlendirilmiş İnsanlar	68.2		68.8	64	▼ 5	6
🏠 Yaşam Koşulları	80.7		81.0	59	▼ 6	6
🏥 Sağlık	73.0		74.2	63	▲ 3	9
🎓 Eğitim	61.6		64.8	74	▲ 2	7
🌿 Doğal Çevre	57.5		55.5	86	▼ 21	1

Türkiye'nin Refah Endeksi'ndeki kriterler bağlamındaki sıralamaları yukarıdaki tabloda gösterilmiştir. Tablodan anlaşılacağı üzere Türkiye, 167 ülke arasında Kapsayıcı Toplum sıralamasında 149. sırada yer almaktadır. Genel skoru 95. sıra olan Türkiye'nin Kapsayıcı Toplum başlığı altındaki alt endekslerde ise sıralaması güvenlik için 147, kişisel özgürlük için 152, yönetim için 128 ve sosyal sermaye için ise

137.'liktir. Kapsayıcı Toplum kategorisi ülkelerin siyasi durumlarına bağlı olarak gelişen ve birey özgürlüğü etrafında şekillenen kriterleri baz aldığından Türkiye'de son dönemde demokrasi ve hukuk güvenliği alanında yaşanan kayıplar bu endekslerde kendini göstermektedir. Nitekim, tabloda da görüldüğü üzere son on yılda sosyal sermaye hariç diğer üç başlıkta Türkiye gerileme göstermiştir.²

Açık ekonomi başlığında ise Türkiye'nin performansı genel sıralamasındaki yerine göre daha iyidir. Her ne kadar son on yıllık süreçte yatırım ortamı, girişimcilik koşulları ve iktisadi kalite bağlamında düşüş gözlemlense de altyapı ve pazarlara erişim hususunda son on yılda 2 sıra yükseliş sağlanabilmiştir. Türkiye'nin ithalat ve ihracat performansı ile Avrupa ve dünyanın geri kalanı ile kurduğu ticari ilişkileri, son dönemde yaşanan otoriterleşme eğilimlerine rağmen Türkiye'yi Açık Ekonomi kriterleri bağlamında ilk 70 sırada tutabilmiştir.

Son olarak, Güçlendirilmiş İnsanlar başlığı altındaki 4 kriter bağlamında da Türkiye'nin skorunun genel sıralamasının üzerinde olduğu görülmektedir. Yaşam koşulları, sağlık, eğitim ve doğal çevre alt endekslerini içeren Güçlendirilmiş İnsanlar başlığında Türkiye, 167 ülke sırasında 64. sıradadır. Yaşam koşulları, sağlık ve eğitim konusunda Türkiye'nin ortalamasının üzerinde skorlar alması, Cumhuriyet'in başından bu yana ülkede yerleşmiş bir sosyal devlet anlayışının sürmesinden kaynaklanmaktadır. Doğal çevre alanında ise son on yılda 21 sıra gerileyerek 89. sıraya düşen Türkiye'nin, doğayı koruma hususunda geriye gittiği anlaşılmaktadır. Türkiye Refah Endeksi'nde 2013'ten bu yana 27 sıra gerilemiş ve 95. sıraya düşmüştür.

Türkiye'nin Eşitsizlik Karnesi

Eşitsizliği Azaltma Sorumluluğu Endeksi (CRI), dünya çapında 161 hükümetin eşitsizliği azaltmak için ne ölçüde adım attıklarına dair bir sıralamadır. Endeks, hükümetlerin çabalarını eşitsizlik düzeyini azaltmak için hayati önem taşıyan üç alandaki veya sütündeki eylemlere göre sıralamaktadır: sosyal harcamalar, vergilendirme ve işgücü.

² Türkiye Country Report,
https://docs.prosperity.com/1416/7689/6083/Turkey_2023_Picountryprofile.pdf

2022 Eşitsizliği Azaltma Sorumluluğu Endeksi, pandeminin ilk iki yılında hükümetlerin eşitsizlikle mücadele politikalarını ve eylemlerini inceleyen ilk detaylı analizdir. Endeks, 2020-2022 döneminde 161 hükümetin harcama, vergi ve iş gücü politikalarını ve eylemlerini incelemektedir. Elde edilen bulgular ise son derece çarpıcı. COVID-19 dünya çapında eşitsizliği artırmıştır; çünkü en yoksul ve en savunmasız insanlar hem hastalıktan hem de hastalığın derin ekonomik etkilerinden en çok etkilenen kesimler olmuştur. Ancak CRI 2022, dünya hükümetlerinin çoğunun eşitsizlikteki bu tehlikeli artışı azaltmak için önemli somut adımlar atmadığını açıkça göstermektedir.

Yüzyılın en büyük küresel sağlık acil durumu olan pandeminin ortaya çıkması ve yayılmasına rağmen düşük ve alt-orta gelire sahip ülkelerin yarısı, pandemi sırasında sağlık harcamalarında kesintiye gitmiştir. Yine pandeminin yol açtığı yaygın yoksulluğa rağmen CRI tarafından takip edilen ülkelerin yarısı, sosyal koruma harcamalarını; %70'i ise eğitim harcamalarını 2020 ve 2022 yılları arasında kısmıştır. Pandemi sırasında vergi gelirlerindeki büyük kayıplara ve en zengin kişilerin ve şirketlerin servetlerindeki büyük artışlara rağmen, 161 ülkeden 143'ü en zengin kişilerin vergilendirilmesini konusunda adım atmamıştır. 11 ülke zenginlerin vergilerini, maalesef ki, düşürmüştür. Ülkelerin üçte ikisi ise asgari ücretleri gayrisafi yurtiçi hasılaya (GSYH) paralel olarak artıramamıştır. CRI endeksinin ortaya koyduğu bu sonuçlar, pandemi döneminde tüm dünyada eşitsizliğin oldukça yaygın bir biçimde arttığını göstermektedir.³

Türkiye'nin durumuna gelirsek, ülkemiz CRI endeksinde ölçümlendirilen 161 ülke arasında 74. sırada yer almaktadır. Alt kırımlar açısından değerlendirirsek Türkiye; kamusal hizmetler sıralamasında 69., vergi endeksinde 114. ve emek endeksinde ise 71. sırada bulunmaktadır. Bu sonuçlar Türk hükümetinin özellikle vergilendirme politikası açısından alt ve orta sınıflara ciddi bir yük bindirdiğini ve bu kategoride dünyada son 50 ülke arasında olduğunu göstermektedir. Vergi endeksinde alınan bu düşük skor, kamusal hizmetler ve emek endeksinde elde edilen daha iyi skorların ortalamasını genel tabloda aşağı çekmiştir. Dolayısıyla pandemi dönemi Türkiye toplumu açısından eşitsizlikleri görünür şekilde arttıran ve özellikle vergilerin bu eşitsizlikleri beslediği bir süreç olmuştur.

³ Eşitsizliği Azaltma Sorumluluğu Endeksi (CRI), 2022, <https://oxfamilibrary.openrepository.com/bitstream/10546/621419/33/rr-cri-2022-111022-en.pdf>

OECD Ülkeleri

Table A8: OECD Country	Kamu Hizmetleri Sıralaması	Vergi Sıralaması	İş gücü sıralaması	OECD Eşitsizliği Azaltma Sorumluluğu Endeksi
Norway	12	15	3	1
Germany	7	10	11	2
Australia	24	1	40	3
Belgium	8	26	9	4
Canada	28	5	26	5
Japan	4	19	29	6
Denmark	5	57	2	7
New Zealand	22	7	35	8
Slovenia	10	68	4	9
Finland	2	90	5	10
Czechia	13	52	8	11
France	3	70	14	12
Luxembourg	14	56	12	13
United Kingdom	15	34	37	14
Iceland	30	48	7	15
Estonia	25	42	17	16
Ireland	6	84	16	17
Israel	33	33	15	18
Austria	9	76	19	19
Sweden	11	103	6	20
Poland	1	129	21	21
Portugal	23	69	24	22
Korea, Rep.	37	8	57	23
Slovakia	27	128	1	24
United States	18	74	45	25
Italy	20	71	41	26
Netherlands	19	109	23	27
Switzerland	32	99	25	28
Latvia	40	73	27	29
Chile	39	41	60	30
Spain	45	87	33	31
Hungary	36	143	18	32
Greece	17	149	39	33
Costa Rica	42	94	72	34
Mexico	50	86	87	35
Türkiye	69	114	71	36

CRI endeksi ülkeleri bölgesel olarak da sınıflandırmaktadır. Avrupa ve Orta Asya grubunda derecelendirilen 47 ülke arasında 43. sırada yer alan Türkiye, endekste puanlanan 36 OECD ülkesi arasında ise sonuncudur. Türkiye'nin eşitsizlikler bağlamında yerinin anlaşılması açısından sıralamada birlikte yer aldığı ülkelere göz

atmak yerinde olacaktır. Türkiye CRI endeksinde Bolivya, Gürcistan, Botsvana ile Brezilya, Arnavutluk ve Ekvador arasında yer almaktadır. OECD ülkeleri arasında sonunca olması ise ülkemizin eşitsizlikleri önlemede ciddi bir politika benimsemesi ve bu konuyu uzun vadeli olarak bir devlet politikasına dönüştürmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Genel Değerlendirme

Endekslerle Türkiye bülten serimizin üçüncüsü olan bu sayıda Türkiye'nin emekçi hakları, refah düzeyi ve buna bağlı ölçümlendirilen alt kırılımlar ve son olarak da toplumsal eşitsizlik açısından durumunu inceledik. Türkiye Gezi Parkı eylemlerinin gerçekleştiği ve demokrasi açısından bir kırılım olarak nitelendirilebilecek 2013 yılından sonra demokrasi ve hukukun her birinde rol oynadığı birçok alanda olduğu gibi bu bültende incelediğimiz endekslerde de -kimi alt alanlar hariç- ciddi bir düşüş yaşadı. Pandemi döneminde uygulanan ekonomi politikaları da yüksek enflasyon ile birleştiğinde günümüzde halen hızlı bir şekilde devam eden eşitsizlikleri arttırıyor. Tüm bu tablo özellikle hukuk, kurumsal yapı ve demokratik değerlerin güçlendirilerek sorun alanlarına yönelmesi gerektiğini ortaya koyuyor.

Kaynaklar

Küresel Haklar Endeksi 2023 (ITUC Global Rights Index 2023),
<https://www.ituc-csi.org/ituc-global-rights-index-2023?lang=en>

Refah Endeksi 2023 (Prosperity Index 2023), <https://www.prosperity.com/>

Eşitsizliği Azaltma Sorumluluğu Endeksi (CRI),
<https://policy-practice.oxfam.org/resources/the-commitment-to-reducing-inequality-index-2022-621419/>

Avrupa
Birliği **sivil
düşün**

Bu bülten Avrupa Birliği Sivil Düşün Programı kapsamında Avrupa Birliği desteği ile hazırlanmıştır. İçeriğın sorumluluğu tamamiyla Daktilo1984'e aittir ve AB'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.